

PROVOKATORIAUS MISIJA

Tai pats didžiausias maištininkas prieš įsitvirtinusias konvencijas. Herkus Kunčius yra diplomuotas menotyrininkas, baigęs Vilniaus dailės akademiją, gerai išmanantis Vakarų Europos kultūrą intelektualas. Jis priklauso nihilizmu ir kriticizmu pasižyminčiai kartai, kuri yra išstobulinusi reliatyvumo pojūtį ir linkusi manyti, kad pozityviausia paslauga nacionalinei kultūrai yra jos stereotipų triuškinimas. Tai intensyviausiai pasaulinę kultūrą eksploatuojantis ir reprodukuojantis lietuvių rašytojas; ne tiek kūrėjas, kiek perkūrėjas, kurio romanuose ir esė mirga citatos, pavardės, aliuzijos.

Kunčius – nuosekliausias postmodernistas, nureikšminęs vertybes, kurios tautinei literatūrai buvo svarbios per visą jos egzistencijos laiką. Jis griaua atramines tradicinio kanono kategorijas: žemdirbiškos kultūros garbinimą, etninį ir etinį angažavimąsi, užuojautą paprastam žmogui, katalikybės normas, dorovinį skaistumą, stiliaus diskretiškumą, pagarbą rašytiniam žodžiui ir t. t. Su šiuo kanonu jis kovoja sąmoningai, jį parodijuodamas ir neigdamas, rašydamas prozą, kuri visiškai prieštarauja įprastoms lietuvių vertybėms ir estetiniam skoniui.

Jis angažuotai pareiškia, kad jį tedomina dvi temos – seksas ir mirtis. Savo (anti)estetinę programą teoriškai grindžia dadaizmo teiginiu: „Dada yra gyvenimas be šlepečių ir analogijų... žiauri būtinybė be disciplinos ar moralės, ir mes spjauname į žmoniją“¹. Praktiškai ją įkūnija kūno kultu: mirties, žiaurumo, kančios, fiziologijos, erotikos ir pan. pabrėžtinu eksploatavimu. Kunčius vadina save „defekuojančiu rašytoju“, nes anot jo, bjaurumo estetika taip pat priklauso grožio sferai. Jeigu dailėje ir teatre kūno apnuoginimas, žalojimas, manipulavimas organinėmis išskyromis tapo įprastais reiškiniais, kodėl turi atsilikti literatūra? Katalikiškiems dorovės standartams paklusni lietuvių proza patiria savotišką šoką, kai Kunčius ekscentriškai išbando kūną visais įmanomais būdais. Rašytoją domina kūno galimybių ribos.

Į literatūrą Kunčius įsiveržė dešimtojo dešimtmečio viduryje įdomiais kultūriniais esė, spausdinamais kultūrinuose savaitraščiuose. Eseistinę prozą paskelbė rinkinyje *Pilnaties linksmybės* (1999), kuriame nestandartiškai, informatyviai ir šmaikščiai interpretuoja XX a. moderniausio pasaulinio meno realijas. Laisvai nardydamas žmonijos kultūroje, iš jos išsigriebia ne pripažintų klasikų vardus, bet avangardistų ir visų radikaliųjų menininkų, kurie skelbė karą nusistovėjusioms kultūros normoms. Todėl Marcelio Duchampo (Marselio Dušampo) nupiešti ūsai gražuolės panosėje jam priimtinesni nei Luvre kabantis Leonardo da Vinci'o „Mona Lisa“ šedevras. Naujasis Testamentas jam duoda mažiau atsakymų į klausimus nei siurrealizmą ar konceptualizmą išpažįstančių kūrėjų darbai. Kunčius nedviprasmiškai rodo, kad atsisako aukštojo meno orbitos (nors jį gerai pažįsta), nes nebetiki sakraline meno galia, reikšmingumu, amžinumu. Vadinamieji meno šedevrų muziejai, jo nuomone, yra tapę snobų vartojimo produktu ir „pinigų siurbimo mašinomis“. Anot jo, geriausias kūrinys – rudas pajūrio molas, nubaltintas žuvėdrų fekalijomis, kurias kitą rytą nuplaus lietus. Tokiam kūriniai nereikalingos jokios kompozicinės, meninės, socialinės, ideologinės nuostatos ir problemos. Yra tik dvi duotybės – molas ir fekalijos.

Tokių vienkartinumo – greito rašymo ir objekto nesureikšminimo pėdsakų – pilni Kunčiaus įžūlios tematikos ir raiškos romanai periodikoje: *Ir dugnas visada priglaus, Matka pitka, Sparnų vaško urna, Barbarai šventykloje, Pijoko chrestomatija*. Juose velniop pasiunčiamos visos gero skonio ir padorumo

¹ Herkus Kunčius, *Mano kova bambino*, Ratingen: Melina-Verlag, 1999, p. 9.

normos. Kunčių domina perversijos, patologijos, marginalijos. Jam patinka Casanova, markizas de Sade'as* (de Sadas), fon Masochas** (von Mazochas), jis jaučia prielankumą Eduardui Limonovui***, Henry Milleriui (Henri Mileriui), dekadansui ir bolševikams, domisi Hitleriu. Anot vieno kritiko, sovietmečiu lietuvių prozoje gyveno belytis personažas – nedidele galva, kad talpintų tik paprastas ideologines maksimas, plačiais darbininko pečiais, bet be apatinės kūno dalies. Dabar Kunčius su kaupu kompensuoja „apačios“ stygių. Jis pamina metafizinį iškilmingumą, nepripažįsta moralinių ar estetinių absoliutų. Pagrindinis jo principas – apvertimas.

Pirmą romaną *Būtasīs dažnīs kartas* Kunčius išleido tik 1998 m., nors šiandien jau yra keliolikos romanų autorius ir vienas produktyviausių savo kartos rašytojų. Jo proza atvira, obsceniška, alternatyvi, skaldanti antausius ne tik tradicinio lietuvių, bet ir vidutinio europiečio mentalitetui. *Būtasīs dažnīs kartas* pasakoja apie lietuvių Erkiu (autobiografinis momentas neslepiamas), besisvečiuojantį Paryžiuje, kuris laikomas ne menkesne nei Vilnius provincija. Veiksmo romane nesama, esama būsenos, kurią galima apibūdinti kaip tingėjimą, bjaurėjimąsi ir kūno apologiją. Erkiu bastosi po gatves, muziejus, antikvariatų, istorinius „kultūros kapinynus“, bohemiškus vakarėlius, viską primygtinai nusakralindamas. Konceptuali Kunčiaus pozicija – kvestionuoti tai, ką sukūrė civilizacija, pasityčioti iš vartotojiškos visuomenės, pasišaipyti iš snobų ir intelektualų, užkimšusių savo smegenis tariamomis vakarietiškos kultūros vertybėmis.

Grijtama į animalizmo stadiją, aukštinami tik fiziologiniai poreikiai – valgyti, gerti, tuštintis, tenkinti seksualinį instinktą. Kunčiaus prozoje yra analogijų su Francois Rabelais (Fransua Rablė) kūniškuoju kultu, tačiau šiuolaikinis karnavalas nesiūlo jokio išsilaisvinimo ir atgimimo. Karnavalas sukasi uždaru ratu. Romane originaliai išspręsta meilės linija – didžiausią susijaudinimą Erkiu patiria ne su žmogiška būtybe, o vartydamas erotinį albumą *Japonų meilės menas*. Neniekina jis tik to albumo ir dadaizmo dvasios, kuri gražina žmogų į kūdikystės pajautas, prie juslių ir biologijos, prie pirminės neapdorotos materijos, nublokšdama kankinantį ir nekenčiamą sąmonės anstatą. Kunčiaus santykis su intelektu ir erudicija yra ambivalentiškas: viena vertus, erudicija puikuojamasi ir ji demonstruojama kiekviename tekste, kita vertus, ji neigiama kaip nereikalingas žmogui balastas. Kunčius nori būti brutalesnis, spontaniškesnis: „Mane purto tai, kas vadinama tiesa“. Vienas iš būdų jaustis kiek teisiam yra ironija – sąmoningai žaidžiamas kultūrinis žaidimas. Bet jis čia pat ir pašiepiamas.

Trumpų esė knygoje *Mano kova bambino* (1999, išleista Vokietijoje) antirutiniškai pateikiama kasdienė rutina, daugiausia fiksuojant pasikartojančias fiziologines būsenas (miegas, girtumas, žaizdos, vėmimas, ligos, persivalgymas, erotiniai geismai ir t. t.) Demaskuodamas banalybę ir bendras tiesas vienoje esė vardina ilgą sąrašą bendrybių, kaip antai: „kiškių uodegos trumpos“, „Dievo žodis šventas“, „ant baldų sėda dulkės“ ir t. t. Nekęsdamas tokių įsiėdusių vidurkio tiesų, savo tekstus formuoja nuolat neigdamas skaitytojo „lūkesčių horizontą“ ne tik visa pasakojimo strategija, bet ir mažiausiomis detalėmis (saliutas primena spermatozoidus, gimtadienis yra gimdymo diena, iš užantyje nešiojamos atvirutės atgyja šventoji ir t. t.) Dorovingas lietuvis įpratęs viešoje knygos erdvėje nerasti erotizuotų intymaus gyvenimo vaizdų. Tuo tarpu visas Kunčiaus patosas nukreiptas kaip tik tokiems vaizdams generuoti („Jau seniai aš nepatiriu gėdos jausmo“). Agresyvi retorika, manipuliuojant publika, kad būtų išprovokuota norima reakcija, – tokios prozos tikslas, nors jis ir

* Markizas de Sadas (Marquis de Sade) (1740–1814) – prancūzų aristokratas, rašytojas. Savo romanuose vaizduodavo agresyvias, prievartines lytinės elgsenos formas, kurios vėliau pavadintos sadizmu. Daugelį metų praleido kalėjime, kur buvo pasodintas už amoralų elgesį ir lytinius nusikaltimus. (Red.)

** Leopold von Sacher-Masoch (1836–1895) – austrų rašytojas, savo kūriniuose aprašęs polinkį žaloti save. Iš autoriaus vardo kilęs mazochizmo terminas. (Red.)

*** Eduardas Limonovas (g. 1943) – rusų rašytojas, poetas, publicistas ir Rusijos Nacionalinė bolševikų partijos įkūrėjas bei lyderis. (Red.)

nepripažįstamas („Aš niekada nenorėjau ir nenoriu nieko pasakyti“). Koketuodamas teigia nebijąs būti grafomanas, bet iš tiesų bando sugestijuoti savo ekscentriško pasaulėvaizdžio viršenybę prieš įprastą, normalų, nuosaikų. Apsakyme, kuris tapo 2002 m. *Nemuno* žurnale skelbto prozos konkurso laureatu, pateikiama „kultūros kriminalisto“ samprata peradresuotina pačiam autoriui.

Kimčius radikalčiai griaua „bendras tiesas“ ir modeliuoja drastiškas idėjų priešpriešas romanuose *Pelenai asilo kanopoje*, *Smegenų padažas*, *Ekskursija: Casa Matta* (2001). Knygos pasirodymo proga autorių jo kartos poetas ir kritikas Sigitas Parulskis pavadino septynių didžiųjų nuodėmių (puikybės, tingėjimo, apsirijimo, godulio, paleistuvavimo, pavydo, pykčio) išpažinėju ir platintoju.

Romane *Pelenai asilo kanopoje* veikia visų laikų ir visų šalių „suvestinis“ Budelis, sumitologinta figūra, savo profesijos pašauktasis, nelygstamas meistras, netgi kūrėjas, profesinio amato tobulintojas. Tai didis fanatikas su eilinio banalaus žmogelio psichologija. Erdvėlaikis neturi apibrėžtų koordinatų, todėl Budelis yra pasiuntęs myriop kone visus žymiausius istorijos kankinius. Išsamus kankinimo prietaisų ir bausmių aprašinėjimas parodo baisią žmonijos fantaziją, išradusią gausybę klaidžių egzekucijos rūšių nuo ketvirčiavimo ir viduramžių inkvizicijos metodų iki elektros kėdės ir dujų kamerų. (Vienoje esė autorius pasakoja, kaip, norėdamas išstudijuoti inkvizicijos kankinimo metodus, Paryžiuje telekomo kanalais vietoj informacinių nuorodų gavo Žmogaus teisių deklaraciją.) Visas naikinimo, žudymo instrumentarius pavaizduotas permanentiniame Budelio darbo procese. Rodos, jis teturi vieną žmogišką bruožą – myli moterį, analfabetę Martą. Galiausiai pasirenka ne meilę, o pareigą ir pribaigia savo mylimąją kaip tariamą raganą.

Žaismės perteklius Kunčiaus pasakojime tarsi leistų viską traktuoti nerimtai, bet vis tiek jo prozai skaityti reikia fizinių ir psichinių jėgų. Ypač adresatui sunku išverti romaną *Pelenai asilo kanopoje*. Gailestingumo, atjautos, vaikų auklėjimo, meilės, giminytės ryšių stereotipai kategoriškai kvestionuojami. Po dvylikos raganų nukankinimo rafinuočiausiais būdais skaitytojas turi išeiti laukan įkvėpti gryno oro. Bet serijinės egzekucijos tęsiasi ir tęsiasi. Skaitytojas tampa metafizine auka. O kas čia Budelis? Blogį Kunčius eksponuoja, kategorizuoja, analizuoja. Budelis – didžiausias smurtininkas, bet ar tokiu turėtume vadinti jį aprašinėjantį rašytoją, kuris išlaiko deramą estetinę distanciją? Jis tik išstudijavo ir užfiksavo tai, kaip šimtmečius žmogus žudė ir baudė žmogų. O už ką? „Taip, tiek fizinis, tiek psichologinis smurtas man yra įdomesnė tema nei meilė“, – teigia rašytojas¹.

Ne vienas Bjaurumą norėjo iš viso eliminuoti iš kultūros bei gyvenimo. Į visa tai visada stoviškas Bjaurumas, tiesą pasakius, reagavo ir iki šiol reaguoja abejingai. Jam, Bjaurumui, nė motais, kas ir ką apie jį kalba. Jis ir taip yra pakankamai bjaurus, mat tokia jo prigimtis, kurios joks habilituotas estetas nepakeis. [...] Jis būtinas. Jis konstrukcinis elementas, be kurio sugriūtų visas šio gyvenimo grožio ir prasmės statinys. Tačiau mano bjaurumui vis tiek liūdna. Jam taip liūdna... Nebeteikia džiaugsmo net patys bjauriausi dalykai: atjauta, artimo meilė, pareiga, labdara, religinės apeigos, Tėvynės meilė, sportas, laisvė, vaikai etc...²

Skirtingi vaizdiniai, nesuderinamos reikšmės, parodija, groteskas, akimirksnio efektas, tekamumas neleidžia atpažinti jokių suvokimo standartų, kaip ir individualios estetikos ženklų (tokia rašymo maniera lengvai pasinaudoja epigonai). Be to, stereotipų ir klišių nėra nesuskaičiuojama daugybė. Perskaičius keletą romanų paaikėja, kad rašytojas neigia ir parodijuoja vis tuos pačius. Kodėl jam smagu tai daryti? „Galbūt koketuodamas tiek su savimi, tiek su eventualiais skaitytojais, neretai įtikinėju, kad nerašau literatūros, o bandau skleisti ideologiją. Ir tada man atrodo, kad, rašydamas savo istoriją-ideologiją, turi didesnę laisvę interpretuoti vienokius ar kitokius istorinius ar kultūrinius faktus, kaip jie tau tą akimirką atsiskleidžia, kaip jie tau susidėsto į kokią nors nelauktą etinę-estetinę

¹ „Literatūra kaip ideologija“: Laimantas Jonušys kalbina rašytoją Herką Kunčių, *Šiaurės Atėnai*, 2004 06 05.

² Herkus Kunčius, *Ornamentas*, Vilnius: Charibdė, 2002, p. 44–45.

sistemą. Manau, kad tai nėra grožinė literatūra. Tai, ką bandau vienu kitu romanu pasakyti, panašiau į manifestą ar propagandinį šūkį, tarkim: *demokratija – išgyventinas blogis arba be sėklidžių gyventi patogiau*¹. Reikia visiškai sutikti, kad Kunčius kuria ideologizuotą diskursą ir gana imperatyviai (nes talentingai) jį primeta adresatui. Autoriaus valia angažuotis manipuliavimui istorija, liguistų kompleksų, aistrų ar fobijų vaizdavimui, tik minėtame kontekste nepritampa kanoną reprezentuojanti frazė „etinė-estetinė“ sistema. Tradicinė estetikos orientacija sieja literatūrą su pažinimu, etika ir postuluoja meninę literatūros reikšmę bei vertę.

Smegenų padažas rutulioja dvi nesusijusias temas – nacistinės Vokietijos vadovybės su Hitleriu priešakyje apolitiškus sentimentalius posėdžius ir homoseksualinę-gastronominę – visų rūšių maisto gaminimo, receptūrų, kulinarinių šedevrų ir kankinimo valgymu bei seksu scenas. Alkaną personažą Kunčius vedžioja po slaptas gurmanų vieteles – natiurmortų šedevrų parodas su vešinėiom gamtos gėrybėm, supriešindamas dvasinio ir fizinio peno šaltinius. Produktai ir patiekalai net užmezga seksualinius santykius. 1943 m. lietuvių poetas egzistencialistas Vytautas Mačernis parašė sonetą, išreiškusį iš kaimo einančių į mokslą jaunuolių dvasinį credo:

*Savo sielą, alkaną kaip žvėrį,
Maitinu geriausiais žemės vaisiais:
Mokslu ir menu.*

Mačernio karta svaiginosi intelekto vaisiais, Kunčiaus veikėjas ryja dailės kūrinių reprodukcijas, vemia ir viduriuoja. Galiausiai paskutiniu sakiniu rašytojas duoda raktą abiem romano siužetinėms linijoms sujungti. Gastronominė-seksualinė tebuvo perversiškas Fiurerio sapnas. Naciai parodyti kaip sentimentalūs dėdulės. Tuo tarsi norima pasakyti, kad blogio pavidalai būna banalūs. Jeigu blogis visada iškiltų nenormaliomis, demoniškomis formomis, jis būtų lengviau atpažįstamas.

Romane *Ekskursija: Casa Matta* smagiai demistifikuojamos tautinės klišės: pašiepiamas Lietuvoje klestintis kunigaikščių kultas, menantis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos laikus: atkasami kunigaikščių palaikai, o karalienės karste randama hermetiška kapsulė su mylimojo sperma. Atsiranda galimybė klonuoti kultinius herojus. Folklorinis ir tautinis žirgo topas paverčiamas nustipusia kumele, kuri pasižymėjusi kovose už laisvę pompastiškai palaidojama kaip valstybės patriotinis simbolis. Valstybinių laidotuvių organizavimas ir paminklo statymas kumelei modeliuojamas it parodija, perauganti į satyrą ir groteską. Prostitutė Berta klonuojama į XVI a. karalienę Barborą (ar atvirkščiai). Ji „raunasi plaukus“ – frazeologizmas, reiškiantis didžiulį sielvartą, romane paverstas tiesioginiu veiksmu. Berta raunasi plauką po plauko patirdama didžiulį malonumą, kol lieka visiškai plikagalvė.

Kunčius kuria naują teksto tipą, kvestionuoja ir modifikuoja pačias rašymo taisykles, vartalioja gramatikos normas ir frazeologines reikšmes atveda iki absurdo. Rašoma apie dalykus, neatitinkančius to, ko paprastai laukiama iš kūrinio, iš epizodo, iš atskiros frazės. Tai ne tradicinis romanas su fabula ir veikėjų likimų linijomis. Veikėjai – čia tik funkcijos, o vietoj fabulos – laisva įvairiausių fragmentų kaita, įdomių, bet dažnai savitikslių inkluzų kioliažas, ne visada susiklostantis į vientisesnį naratyvą (to ir nesiekama). Inkluzai parašyti žinovo tonu su deramu profesiniu išmanymu, ar tai būtų agronomija, ar medicina, ar karyba, ar istorija, ar alholizmas, ar menai, ar bet kokia kita sritis. Proza pilna brutalių situacijų, nepadurių scenų, šiurkščių gestų. Provokacinė strategija neša ir šokiruojančias idėjas, ir traumuojančias raiškos formas. Tai nuolatiniai antausiai solidumui, ramybei, pasitenkinimui, įprastumui, aiškiam gėrio ir blogio skyrimui. Kiekviena situacija ar problema pateikiama apversta aukštyn kojom, anot lakaus rusų posakio, *s točnostju do nadborot*. Tradicinėje

¹ „Literatūra kaip ideologija“.

literatūroje žmogus jaučia tragizmą dėl savo mirtingos dalios, o štai Kunčiaus Drakula rašo ilgą nuobodų dienoraštį, kuriame vien tik skundžiasi dėl savo nemirtingumo (apysaka *Ištikimiausias metafizinis draugas*).

Kūriniai statiški, kupini monotonijos, pačių banaliausiu dialogų:

Zuza vis dar įsimylėjusi savo jauną vyrą, sėdi ir tyli.

– *Zuza, atsipalaiduok.*

– *Man jau metas, – pakyla eiti.*

– *Atsargiai.*

– *Pati žinau.*

Išeina.

Dulkintis?..

Viskas gerai, netrukus prie mūsų prisijungia Gabrysia.

– *Keičiame vietą?*

– *Keičiame.*

– *Žinau kitą, šalia, – rekomenduoja Iza.*¹

Kasdieniniai veiksmai, daiktai, fiziologiniai procesai, higieninės procedūros, kulinarija ir t. t. turi daugiau potencinės reikšmės būti literatūros objektu negu likiminės dramos. Todėl rašomi minitraktatai apie apatines kelnaites ir kavos virimo būdus, pieštukų drožimą ir pagrindines spalvas, plaukus ir stačiakampes aikštes, Habsburgų dinastijos žandikaulius ir batų autus. Apie viską ir bet ką. Skaitytojas negali identifikuotis su personažais, jų likimais ar tų likimų epizodais. Jis galėtų identifikuotis tik su Kunčiaus prozoje demaskuojamais stereotipais, kurių pilna kiekvieno skaitytojo galva ir kasdieniniai įpročiai. Turėtų darytis gėda, kad esi ribotas, kvailas ir inertiškas, kaip ir vidutinis tavo tėvynainis. Vieni labai dėl to įsižeidžia, kiti sutrinka, nors šis brutalus ir pilnas akibrokštų rašymas tikriausiai skatinamas intencijos pažadinti kritiškesnę tautinę ir žmogiškąją savivoką, o satyrinis romanas *Nepagailėti Dušanskio* (2005) – juokiantis atsisveikinti su sovietmečio marazmais. Partijos veteranas, pagrindininkas, „liaudies gynėjas“ Aaronas Dušanskis tampa aktų pozuotoju dailės mokykloje ir rašo prisiminimus apie šlovingą komunistų šutvės veiklą („enkavedistai niekada neišeina į atsargą“). Kunčius pasiekia plakatinio, bet ne analitinio efekto išgalvodamas neordinarias situacijas partiečių idiotizmui atskleisti ir kaitaliodamas stiliaus registrus (šmaikštų autorinį bei oficiozinį laikraštinių, o Nachmanas iš Centro kalba tik Biblijos parafrazėmis).

Kyla įspūdis, kad totalitarinis režimas buvo toks juokingas ir iki absurdiškumo kvailas, kad net nepavojingas.

Žinant, jog Kunčius erzina sąmoningai, nebūtina laikyti jį budeliu, o lietuvių adresatą ar pačią literatūrą auka. Kunčius kariauja ne tik ir ne tiek su pačios literatūros šampais, kiek atakuoja tautinio mentaliteto uždaramą ir pasipūteliškumą. Mentaliteto šampai atsispindi ir žiniasklaidoje, ir istorijos suvokime, ir politikų kalbose, ir švenčių ritualuose. Dažniausiai tenka žvelgti į Kunčiaus demistifikacijas kaip į gaivų vėjo gūsj, į praregėjimo galimybę. Deja, kartkartėmis užsimojama pernelyg galingai ir tautinių mitų griovyba kelia pasidarygėjimą, tampa destruktivi.

Pseudodetektyve *Ornamentas* (2002) baltiškojo etnoso simbolis – gintaro topika – naudojama pakankamai įžeidžios „demistifikacijos“ tikslams. Juvelyriui GinTarasui netyčia prarijus medalioną su brangiu akmeniu, jo organizmas pradeda auginti brangakmenius ant dantų (stomatologė ir jos šeima iš to bando daryti biznį). Bet šiomis siužeto vingrybėmis skaitytojas tik vedžiojamas už nosies. Koliažinio teksto su gausiais esė tarpais funkcija neabejotinai ideologinė. Tarp praktinių patarimų,

¹ Herkus Kunčius, *Pijoko chrestomatija*, Metai, 2005, Nr.8–9, p. 47.

kaip valyti juvelyrinius dirbinius, dramos gabalų, enciklopedinių žinių apie auksą, brangiuosius mineralus ir gintarą, pastarasis brangakmenių giminaitis gudriai išskiriamas kaip pagrindinis demaskavimo objektas. Satyrinis Gintaro kelio aprašymas išplėtojamas į visuotinę etninės savasties parodiją išradingai generuojant „gintarinių“ tropų (įvaizdžių, epitetų, metaforų) piramidę:

Gintarinis vikingas. Gintarinė ledi. Gintarinis Mačiūnas. Gintarinis generolas Kubiliūnas. Gintarinis Čiurlionis. Gintarinis eilinis. Gintariniai baltaraiščiai. Gintarinis Drakula. Gintarinis rašytojas. Gintariniai miškiniai. Gintarinis Mobutu. Gintarinis tardytojas. Gintarinis advokatas. Gintarinis teisėjas. Gintarinis prokuroras. Gintarinis demokratas. Gintarinė auka.

Masinio naikinimo ginklas: gintarinė bomba.

Miražas. Baltoji karštinė: Gintaro krantas.

XX amžiaus istorija: gintarinis holokaustas.

Dievo dovana: gintarinė sąžinė.

Anomalūs gamtos reiškiniai: Gintarinė Baltija.

Baltų išlikimo garantas: gintarinė sperma. (p. 54)

Romanai neigia ir parodijuoja vis tuos pačius stereotipus ir pagal tą pačią matricą, nes „mes gyvename pasaulyje, kuris nepagrįstai suvienodina daiktus, kuris formuoja iškreiptą sampratą, kad viskas yra vienoda ir lygiavertiška (pseudo-ekvivalentai), ir tuo būdu skatina dvasinę dezintegraciją ir abejingumą, padaro žmones nesugebančius skirti tai, kas teisinga ir neteisinga, svarbu ir nesvarbu, produktyvu ir destruktivu, įpratina juos į viską žiūrėti vienodai“¹. Esmingai naujo nieko nebeatrandama, dažniausiai tai daugiau ar mažiau kūrybinga pažįstamų formų kombinacija. Kraštutinė jos forma – romanas *Gaidžių milžinkapis* (2004), kur perversijos ir patologijos įgauna nežabotą mastą. Gėjų ir transseksualų siautėjimai, istorinių asmenybių mutacijos ir nešvankybių gausa – jau įprastas Kunčiaus rašymų anturažas*. Iškyla daug kontroversiškesni dalykai, kaip antai kanibalizmo epizodas, beje, vykstantis vaikų akivaizdoj (kalnų tautelė suėda iškeptą ant laužo savo žynį). Žinoma, etikos sargų komisija rašytojo neapkaltins, kadangi veiksmas vyksta „miksiotoje“ išgalvotoje erdvėje, o vaikai bręsta pasakos personažų tempais. Nors jokiam romano elementui netaikytinas realistinis kodas, bet antiestetiniai vaizdai kelia pasidygėjimą.

Gaidžių milžinkapio siužeto ašimi tapęs mitinis Sodomos ir Gomoros konfliktas gali būti peradresuotas bet kurių dviejų kariaujančių pusių – partijų, klanų, ideologijų, tautų, valstybių – mirtino antagonizmo beprasmiškumui pailustruoti. Kunčius pats sukuria ir pats sunaikina naują menamą civilizacinį vienetą – „broilerių kultūrą“, suplaktą iš visų įmanomų kultūrų metastazių ir maišalynės. Rašymo principai normaliai literatūrai tarsi vėl nederantys. Siurrealizmas, sujauktos hierarchijos, begalinės inversijos, totalinė parodija ima pabosti, nors šis kūrinys išradingiau sukonstruotas. Kunčių įsivaizduojamu lyg šokinėjantį laukinį čiabuvių aplink padorią klasiką ir gosliai semiantį iš jos aruodų medžiagos nesibaigiantiems perdirbiniams.

Kunčius reiškiasi ir dramaturgijoje. Parašė pjeses *Genijaus dirbtuvė* (režisierius Audrius Nakas), *Šokoladinis Mocartas* (režisierius Alvydas Šlepikas), libretą operetei *Kipras, Fiodoras* ir kiti (kompozitorius Giedrius Kuprevičius, režisierius Gytis Padegimas), o pagal Žemaitės buitinę komediją *Sučiuptas velnias* sukūrė linksmą sušiuolaikintą balaganą, kur etnografiniai kaimo tipai apdalyti „vampyrizmais ir homoseksualizmais“. Naujausioje antibolševikinio užmojo pjesėje *Matas* (režisierius Albertas Vidžiūnas) taip pat derinami populistiniai ir intelektualūs elementai.

¹ Peter Sloterdijk, *Ciniškojo proto kritika*, Vilnius: Alma Littera 1999 p. 378.

* Anturažas (pranc. *entourage*) – aplinka. (Red.)

Svetimi kanonui, nejprasti, atstumiantys, aikštingi, polisemantiški Kunčiaus kūriniai Lietuvoje sulaukė dviejų griežtai priešingų nuomonių: vieni jį besąlygiškai atmeta kaip didžiausią smurtininką tradicijos atžvilgiu, kiti aukština kaip radikaliausią lietuvių literatūros atnaujintoją: „Žavi zoo-porno-corporality kultūra, dabar jau besipikiruojanti ir literatūriniame Lietuvos peizaže“¹. Rašytojas neslepia savo antagonizmo visada dominavusiam lietuvių prozoje žemdirbiškajam sąmoningumo tipui. Nureikšminęs ir nuprasminęs ir europietiškos kultūros vertybes, ir patį žodį, Kunčius sukėlė abejonių literatūros komunikacine galia. Tokie koliažiniai tekstai labai nevienalyčiai – šalia kūrybingų, intelektualine ironija perskverbtų ir retoriškai žavių fragmentų rikiuojasi aibė obsceniško, žurnalistinio, faktografinio balasto, žodinių petardų mėtymo, tiesiog betikslių pliurpalų. Tai lietuvių rašytojas su daugiausia „ne“ – netradicinis, netautinis, nekrikščioniškas, neoptimistas, nejausmingas, neetiškas, nekomunikabilus, nebanalus, nebendruomeniškas ir t. t. Bet talentingas ir novatoriškas.

Jūratė Sprindytė, *Prozos būsenos 1988–2005*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, p. 221–232.

¹ Ramutis Karmalavičius, „Atkerėtų komunijų ir memuarų srautais...“, *Literatūra ir menas*, 2002 11 08.